

“מתנחם לך להרגך” – מתנחם או מתחמץ?...

– אבל הוקשה לו: 'אחווה' היא רגש טבעי! כיצד יכול שינוי גישה מחשבתית לחולל 'רגש' 'ניכור' [שאיננו אחי']?

גם הוקשה לו: איך מתאים הצמידות לתיבת 'לך'? [חדטה = על או כי, אבל לא 'לך']...

לכן פירש פי' שני: ל' תנחומין ומפרש: 'כבר אתה מת בעיניו' כלומר, הוא מבטא כלפיך 'אדישות מוחלטת', כאילו אינך קיים בעולמו, [כמאמר העולם על אחד מבני המשפחה שהתפקד: 'ישבו עליו שבעה'...] וזה מרגיע את כאבו, כי אתה כבר לא קיים אצלו...

ואם תשאלני בני, מנין לך שכעסו נרגע כתוצאה מזה ש'סילק אותי מחייני'?

[ממשיכה רבקה]: 'שכבר שתה עליך כוס תנחומין', הוא היה אצלי וביקש ממני שאגיש לו 'כוס יין' כביטוי להרגעה מכעסו ול'תנחומין' על אחיו שכבר איננו בעינינו!

אלא שאי הכי, מדוע את שולחת אותי לברוח מחמת-אחי שמא יהרגני? הלא כבר ערגעני?...!

וגם מדוע הוספת תיבת 'להרגך'? הלא אם הוא נרגע כדבריך, עד שכבר שתה כוס תנחומין!

ולכן פירש תחילה: שכאן אין זה מל' 'נחמה', אלא כמו 'וינחם' במשמעות 'חרטה' כדפירש"י במקום אחר:

רש"י על בראשית פרק ו פסוק ו
... ל"א וינחם נהפכה מתחבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין עלה במתחבת לפניו מה לעשות באלם שעשה בחרץ. וכן כל לשון נחום שבמקרא לשון נמלך מה לעשות...

2. אלא שא"כ מדוע לא הסתפק בפירוש זה? מדוע 'התנחם' רש"י וחזר לל' תנחומין, פירוש שממנו ברח תחילה?...

3. גם מנין לו שבעיניו של עשיו 'כבר אתה מת' [=בהווה] ומהיכן לה לרבקה הידיעה הנוספת 'שכבר שתה עליך כוס תנחומין'?

4. והפלא הכי גדול, שבפירושו השלישי [שגם הוא ל' תנחומין ולא 'חרטה'] אלא שהכוונה היא שמה ש'מנחם' אותו על כאבו הגדול, הוא התקווה שעת

5. יד הוא 'להרגך', על פירוש זה אומר רש"י: 'ולפי פשוטו'... מדוע לא פתח בו?

7. ודיוק נוסף: מאחר ושלשת הפירושים עוסקים בביאור משמעות המילה 'מתנחם', מדוע העתיק רש"י בד"ה גם תיבת 'לך' – שאליה איננו מתייחס?

והביאור בדרך אפשר:

פירוש הא' של רש"י שולל ל' תנחומין שהרי עשיו רותח... לכן פירש מל' שינוי מחשבה מאחווה לניכור!

ספר בראשית פרק כז

(מב) וַיִּגְדַּל לְרַבֵּקָה אֶת דְּבָרֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲיֵהָ עֵשָׂו אֲחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהַרְגֶּךָ: (מג) וְעַתָּה בְּנֵי שְׂמֵעַ בְּקִלֵּי וְקוֹם בְּרַח לְךָ אֶל לְבֶן אָחִי חָרְנָה:

מדוע חששה רבקה שעשיו אמנם יממש את 'איומו'? הלא עשיו האמין בהתממשות הברכות ואביו קבע 'הן גביר שמתיו לך' - בוודאי זה יתקיים!

פי' האלשיך: שחשב שאם יהרגנו, יקנה עצמו במיתת האדון, בהעדר יורשים ליצחק – לכן זרזה את יעקב שישא אשה ויוליד בנים, אזי לא ישתלם לעשיו להורגו כי יהיה משועבד ליורשיו...

והחיד"א פירש: שבספר הגלגולים איתא שרבקה היא גלגול של חוה ובנה הגדול גלגול של קין ובנה הקטן גלגול של הבל והבינה שאיומיו של עשיו אינן 'גוזמא' ועלול לחזור על מעשה קין...

רש"י

מתנחם לך – נחם על האחווה לתשוב מתחבתה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומ"א כבר אתה מת בעיניו ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו לשון תנחומים מתנחם הוא על הברכות בהריגתך:

1. בפשטות מה שהוקשה לרש"י הוא: איך זה מתאים 'תנחומים', למקרה של עשיו שכולו 'רותח' על יעקב שרימהו וחורש מזימות להרגו, סימן שלא התנחם מכעסו ואבלו על הפסד הברכות?

כאילו אני כבר מת, מאי משמע: 'להרגך?' הלא אין הורגים את המת...

•

אלא שכוונת ה'מדרש' אגדה היא: שרבקה מזהירה את יעקב: אל תתפתה כל זאת אינו אלא שהוא 'מתנחם' [בבנין 'התפעל' ע"ד 'מתפאר' עושה עצמו כאילו ניהם] וכל זה 'לך', להרדימך ולהפתיעך! כמ"ש אונקלוס בפרשנות הרמב"ן:

רמב"ן בראשית כז, מב.

אבל אונקלוס אמר 'כמין לך': אורב לך - ונראה מדעתו [=של אונקלוס] כי טעם מתנחם לך, שמראה עצמו לך מנוחם על ענין הברכות, וכאלו אינו מקפיד בהן, והוא מארב כדי שלא תשתמר ממנו ותרגם הענין לא הלשון:

•

ואף שמצינו 'נחמה' בבנין 'התפעל', למרות ששם אין הכוונה ש'עושה עצמו' כאילו נוחם, כמ"ש: 'ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם', כי שם מדובר שאחרים באים לנחמו, אזי מתאים לומר שהוא 'מתנחם' מהם, הם 'מפעילים' והוא 'מתפעל', כפי שמתרגמים שם: 'לקבלא תנחומין'.

אבל כאן הרי לא בא אף אחד לנחמו' [שהרי יעקב חי לפנינו], מאי משמע 'מתנחם'? אלא ודאי שכאן משמעו עושה עצמו מנוחם, כדי 'להרגך'!

עדיפות הפירוש הראשון

לאחר הבנת פירוש זה, המסביר את כל ביטויי הפסוק, מדוע ראה רש"י להקדים את פי' הראשון המותיר את שאלת הצמידות לביטוי 'לך'?

ונראה שטעם העדפתו את פירושו הראשון הוא, עקב הקשר שלו לתחילת הפסוק "ויגד לרבקה" [נעוץ סופו בתחילתו] ופירש"י שם:

רש"י שם:

(מב) ויגד לרבקה – ברוח הקודש הוגד לה מה שעשן מהרהר בלבו:

גם אפ"ל דמה ש'אמר בלבו': "יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה" – התכוון 'להוות את אמו' שתדע מחשבותיו ברוח"ק ותחשוב שהמצב 'לא דחוף'...

ובאשר לשאלה: כיצד יכולה גישה מחשבתית לשנות 'רגש טבעי' - י"ל שפיתח 'תאוריה' שבעיני אמו הוא איננו נחשב לבן [או שמא איננה אמו האמיתית]...

כי ודאי הבין שאמו רבקה היא העומדת מאחורי ה'תרגיל' וה'תחפושת' עם עורות גדיי-העזים...

ולכן אחר ימי אבל אבי - ארגיש חפשי להתנכר ולהורגו כ'זר'! [וכל זה קולטת רבקה ברוח"ק שלה]

•

מה שאין כן לפי פירוש הב', הרי 'התחזותו' שמראה עצמו כאילו הוא 'מתנחם', נראית בעיני בשר לצופים בהתנהגותו, מה גם ש'כבר שתה עליך כוס תנחומין' אצל רבקה אמו, כדי שהיא תראה אותו 'מתנחם', הרי לזה אין צריך 'רוח הקדש'... [אבל לפי זה תובן תיבת 'לך' – כנ"ל]

הצורך בפירוש שלישי

אבל בכל זאת ראה צורך להוסיף פירוש שלישי - כי בכל אחד מהפירושים הראשונים יש חולשה:

• הפירוש הראשון מל' חרטה' – מתאים יותר: 'נחם' מעצמו ולא מתנחם ע"י אחרים כמ"ש ברש"י הסימוכין לזה:

...[שמות לב] וינחם ה' על הרעה [שמואל טו] נחמתו כי המלכתי. כולם לשון מחשבה אחרת הס:

• הפירוש השני: 'מתנחם' במשמעות 'עושה עצמו' [מלבד שלא מצאתי לא חבר במובן כזה] גם דורש השלמת ידע 'אגדי', שאמנם עשוי 'שתה כוס תנחומין'.

לכן מוסיף רש"י ששני הפירושים הראשונים היו מתוך 'אילוץ תחבירי' [ההקשר לרוח"ק/ התוספת של 'לך' אבל...]

• הפירוש שלישי: הבנוי לפי פשוטו של תיבת 'מתנחם' כשלעצמה, אשר התקווה שלו 'להריגתך' העתידי, היא זו ש'מנחמת' אותו

ע"ד 'רחל מבכה על בניה מאנה להנחם' עד שהובטח לה כי בעתיד 'שבו בנים לגבולם' ובזה היא 'תינחם' [מנעי קולך מבכי...מקבץ נדחי עמו ישראל]

אבל אם ניקח בחשבון את 'האילוץ' - התחביריים' [מלבד 'פשוטו' של הביטוי] הרי שני הפירושים משלימים זה את זה...

עצתה של רבקה

דורשת מיעקב לברוח אל לבן אחיה להינצל מחמת עשיו, שלא יהרגנו!

(מה) עד שוב אף אחיך ממך [שתרגיש שאתה כבר לא שונא אותו] ושכח את אשר עשית לו ושלחתי ולקחתיך משם למה אשכל גם שניכם יום אחד: [מביעה אמהותה אל שניהם בשווה]

אבל ליצחק בעלה 'תירצה' את שילוחו למטרת שידוך [כי לא רצתה לצערן] – והוא נענה לה:

ספר בראשית פרק כח

(ה) וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו:

רש"י

(ה) אם יעקב ועשו – איני יודע מה מלמדנו:

ויש מפרשים: וישלח יצחק אגרת ביד יעקב אל לבן, בה הודיעו שרבקה אחותו היא 'אם יעקב תחילה ואח"כ עשיו' [בזה מאשר יצחק את בכורתו של יעקב] ובמילא יתן לו לבן את בתו הבכורה רחל לאשה!

